

„mint száraz föld a vizet”

Gilányi Magdolna
(1985, Budapest)
egyetemi adjunktus,
ELTE TÓK

Tallián Mariann: *A szegények fejedelme*
– II. Rákóczi Ferenc. Cserkúti Dávid rajzaival.
Zrínyi Kiadó, 2021.

A Rákóczi-szabadságharc korának fiatal olvasók számára írt irodalmi megközelítéseire gondolva számos példa megnevezhető. Klasszikusnak számít Móra Ferenc monda- és mesegyűjté-
nye, a Sulyok Magda válogatásában megjelent *Mondák és mesék* (1995), mely kiadvány *A kis kuruc* összefoglaló címmel látta el a korszakot megörökítő hét történetet. Köztük szerepel Rákóczi hadnagya, Támodi Gábor története is. Ez (*A furfangos Támodi*) a jelenleg érvényben levő, 2020 szeptemberétől hatályba lépett Nemzeti alaptanterven alapuló alsó tagozatos magyar nyelv és irodalom kerettanterv egyetlen, a Rákóczi-szabadságharc korával foglalkozó kötelező tananyagtartalma. A törzsanyagban szereplő hangsúlyok árnyalására a pedagógusoknak van lehetőségük. Ezt indokolja az is, hogy a kerettanterv *Ünnepkörök, hagyományok, mesterségek* témakörének fejlesztési feladatai és ismeretei jeles történelmi személyeket is megjelölnek: a középkor magyar uralkodói (Szent István, Szent László, IV. Béla, Hunyadi Mátyás) és a 19. századi magyar történelem alakjai (Petőfi Sán-

dor, Széchenyi István, Kossuth Lajos) mellett találjuk II. Rákóczi Ferenc nevét is.

Kiegészítő tartalmak szempontjából alapvető kézikönyvek között szerepel a *Magyar mondák a török világból és a kuruc korból* – Lengyel Dénes 41 vonatkozó története a *Rákóczi Ferenc szabadságharca* összefoglaló címet kapta. Jóllehet az események túllépnek a címben megjelölt kereteken: a hegyaljai felkeléstől (1697) követhetők II. Rákóczi Ferenc haláláig (1735).

Tallián Mariann regénye az általános iskolások számára rendkívüli olvasmány. Túlmutat a fenti koncepciókon: a szabadságharc előtti évtizedekből kiindulva vezeti az olvasókat. A témaválasztás kiindulópontja, vagyis a fejedelem gyermek- és ifjúkorának elbeszélése nem volt előzmény nélküli, alapműnek számít R. Várkonyi Ágnes *A fejedelem gyermekkora* című műve. Ez az életrajz az első 12 évet öleli fel. Ehhez hasonlóan a linearitás adja meg *A szegények fejedelme* alapszerkezetét: a leendő fejedelmet 1676-tól kísérve a száműzetésének végző helyszínéig, Rodostóig. Az első – a fejede-

lem születését megelőző pillanattól 1701-ig – tartó cselekményszálon belül a gyermekség és ifjúság éveinek hangsúlya egyértelmű (I–VIII. fejezet). A felnövő Rákóczi Ferkó ezek mind-egyikében egy-egy történelmileg kiemelkedő esemény(sor) szereplője. Cserkuti Dávid (fekete-fehér) illusztrációi az adott fejezeten belül egy-egy drámai pillanatot merevítenek ki. A szerkezeti felépítésben egyértelműen kirajzolódik a szerzői szándék, amely szerint a regény elsődleges megszólítottjai a 10-14 éves korosztályból kerülnek ki. Többek között a mondatszerkesztés, a szövegkoherencia, a jelzőkben gazdag megfogalmazás is megnevezhető az ezt alátámasztó számtalan példa között; a teljes szövegen átívelő Rákóczi Ferkó névhasználat is, valamint nem utolsó sorban az, hogy a 17. század utolsó évtizedeinek világát Tallián Mariann „lábjegyzetek nélkül” láttatja. A kor megértéséhez szükséges fogalmakat nem csupán kontextusba helyezi, hanem szituációba illesztve magyarázza, például a kuruc szót I. Rákóczi Ferenc „értelmezi” töprengése közepette. Európa – Rákóczi-szabadságharcot megelőző – politikai irányvonalai, diplomáciai kapcsolatrendszere Bercsényi Miklós és a fiatal Rákóczi beszélgetésének tárgya. „Észrevétlenül” (de érzékletesen) valósul meg a korabeli jellegzetes (vagy éppen egyedi) viseletek leírása, a szerző nem feledkezik meg a szimbólumok értelmezéséről sem: „A pap kámzsás, durva vászonból készült csuháját elől összefogta, hogy el ne bukjon, és előreengedte a fiút. Ahogy végigsétált a kerengőn, a derekán szorosra fűzött kötélén himbálózott a három fogadalmat jelképező csomó.”

Az ábrázolás kiterjed a környezet domborzati és vízrajzi, az adott helyszín építészeti és művészettörténeti jellemzőire, a gasztronómiára, a Rákóczi-család genealógiájára stb., és nem utolsó sorban érzékelteti a korabeli társadalom problémáit. A környezet (történeti háttér) rendkívül aprólékos felépítésével a korszak hiteles

megismertetése valósul meg. Hangsúly kerül azon körülményekre, amelyek a (leendő) fejedelem jellemfejlődésére és politikai vezérelveire hatással voltak. Rákóczi Ferkó a kalandos epizódokon keresztül válik hívő, a vallási toleranciát előtérbe helyező arisztokratává. Ábrázolásának alapvető eleme a kiválasztottság, ennek állandó jelenlétét (a IX. *A kiválasztott* című fejezetig) beszédes jelenetekkel érzékelteti a szerző: ott van a Borsi körüli természeti jelenségben (I. fejezet), I. Rákóczi Ferenc lázképeiben (II. fejezet). Felfedezhető Rákóczi Ferkó szinte profetikus megnyilatkozásaiban, amelyekkel megérzi a „nagy mama”, Báthory Zsófia halálát (III. fejezet), intuíciójában mostohaapját, Thököly Imrét illetően (IV. fejezet).

A szegények fejedelme regénycím magyarázatát, ahogy Rákóczi Ferkó karakterének alakulását is, az első hét fejezet finom utalásai alapozzák meg. A VIII. fejezettől azonban drámaian tárulkozik fel a magyar társadalom jogfosztott, sanyargatott rétegének helyzete – összefonódva Rákóczi Ferkó sorsával. Az olvasó kíséri a fejedelmet mindezen túl, vagyis a Rákóczi-szabadságharcot lezáró szatmári béke utáni világba. A Rodostóban imádkozó bujdosó fejedelem képe kapcsolódik a kötet motívójához – Rákóczi Ferenc buzgó éneke és Bartha András ítélmester fejedelmet üdvözlő beszéde összecsengeni látszik. Sugallva azt, hogy a Rákóczi-szabadságharc zászlajain szereplő felirat (Pro libertate – A szabadságért) érvényét nem veszti: „Száznegyvenkilenc zászló állt a síkon, mindegyiken más nemzetiség címere, melyek az ősök üzeneteit hordozzák, legyen az székely vagy dunántúli, gazdag vagy szegény, hiszen egy nemzet vagyunk, egy akarattal, egy sorssal. A zászlók úgy magasodtak, mintha az ég felé nyúltak volna, és kiáltott, könyörgött mind, hogy adj, Uram, szabadságot nekünk!”

Gilányi Magdolna